

ujedinjenja Hrvata i Srba, negativne posljedice jezične unifikacije i sve druge bitne čimbenike koji su mogli igrati stanovitu ulogu pri izgrađivanju i usavršavanju sustava pravnoga nazivlja u hrvatskom i srpskom jeziku. Globalno se ipak može reći da je posrijedi kontinuitet, diskontinuitet i rekontinuitet.

Sažetak

Mile Mamić, Sveučilište u Zadru
UDK 001.4:811.163.42-26, znanstveni članak,
primljen 26. travnja 2003., prihvaćen za tisak 5. svibnja 2003.

Neuere kroatische Rechtsterminologie (Ihre Kontinuität, Diskontinuität und Rekontinuität)

Der Autor kommt von der These heraus, daß die Kroaten vor der Vereinigung mit den Serben (1918) ein gesellschaftlich verifiziertes System der Rechtsterminologie gehabt haben. Nach der Vereinigung wurde sie in einem großen Maße serbisiert: Die Merkmale der serbischen Rechtsterminologie wurden auf verschiedenen Weisen bevorzugt. In der sozialistischen Periode wurden viele Rechtsbenennungen wegen der ideologischen Gründe aus dem Gebrauch ausgeschlossen und die neue, der kapitalistischen Welt nötige Benennungen, sind nicht entstanden. Nach der Verselbständigung haben die Kroaten die Kontinuität mit der kroatischen Rechtsterminologie vor dem Jahre 1918 hergestellt. Die Herstellung der Kontinuität mit der Tradition wurde doch nicht mechanisch durchgeführt. Der Autor bekräftigt das alles mit den repräsentativen Beispielen.

ANGLIZMI U JEZIČNIM SAVJETNICIMA POSLJEDNJEGA DESETLJEĆA 20. ST.

Vlatka Štimac

UVOD

vaki je jezik u određenim dijelovima svojega povijesnog razvitka izložen dodiru s drugim jezicima. Posljedica toga jest jezično posuđivanje: u fonologiji, morfologiji, sintaksi, semantici i u leksiku. Ponajprije i najlakše jezici posuđuju na leksičkoj razini. Intenzivno posuđivanje riječi ostvaruje se kada je jezik davatelj nadmoćan jeziku primatelju, a u komunikacijskoj zajednici ne postoji diglosija, to jest nema velikoga broja govornika koji vladaju obama jezicima.¹ U hrvatskome su se jeziku najustrajnije posuđivanjem

1 Ranko Matasović, *Uvod u poredbenu lingvistiku*, Matica hrvatska, Zagreb, 2001., str. 69.

riječi i posuđenicama bavili puristi, premda su tijekom povijesnoga razvoja predmetom njihova interesa, uz posuđenice, bili neologizmi, prevedenice i dijalektizmi. Ovisno o povijesnome kontekstu domaćom su riječju puristi nastojali zamijeniti riječ posuđenu iz turskoga jezika, njemačkoga, talijanskoga ili latinskoga; iz ruskoga, ponovno njemačkoga, a početkom devedesetih godina 20. st. – iz srpskoga jezika. Na kraju, s danas najbrojnijima među novijim posuđenicama u hrvatskome, a koje su to sve od pedesetih godina 20. st., posuđenicama iz (američkoga) engleskoga jezika ili anglizmima ulazimo u doba globalizacije.

Promatrajući riječi posuđene iz različitih jezika u odabranome se korpusu, te općenito u literaturi koja se bavi leksičkom normom, može susresti s različitim (leksikološkim) nazivljem pa je ponajprije potrebno upoznati se sa stanjem u leksikologiji oko imenovanja posuđenih riječi. Naime, često se jezično posuđivanje ne shvaća, uz tvorbu novih riječi i razvoj višeznačnosti, jednim od načina bogaćenja leksika. Stoga je dobro poznavanje nazivlja važno i kako bi se izbjeglo pretjerano čistunstvo, to jest da bi purizam, usmjeren samo na ono što nije u skladu s pravilima o porabi posuđenica, bio u službi jezične kulture, a ne protiv nje.

Premda se u purističkoj literaturi *posuđenica* i *tuđica* često smatraju istoznačnicama, u novijoj leksikologiji hrvatskoga jezika² pojam *posuđenice* nadređen je (hiperoniman) *tuđici* što znači da svaka posuđenica nije tuđica, ali da je svaka tuđica – vrsta posuđenice. Još je potrebno razlikovati (1) posuđenice uklopljene u hrvatski jezik da njihovo strano podrijetlo više i ne primjećujemo ili *usvojenice*; (2) hrvatske riječi koje izrazom i sadržajem nasljeđuju izraz i sadržaj stranih – *prevedenice* te (3) *strane ili tuđe riječi* pod kojima podrazumijevamo strane riječi koje se pojave kao navod neke poznate izreke, misli, tvrdnje ili naslova pa se njihovo strano podrijetlo ističe drugom vrstom slova. Englesku riječ *loanword* englesko-hrvatski rječnici najčešće prevode kao *posuđenicu*, *tuđicu*³ što u leksikološkome nazivlju nije istoznačno.

Prije nego što uđu u leksički sustav jezika primaoca, sve posuđenice prolaze razdoblje kada *osvajaju* svoje mjesto u mikrosustavu leksika toga jezika. Za to je vrijeme posuđenica u procesu sporazumijevanja samo jezična novina koja zbog relativne stabilnosti jezičnoga sustava i postojećih navika može izazvati odbojnost. Neprihvatanje jezične zajednice posuđenica može izazvati i zbog subjektivnih razloga određenih estetikom ili ukusom pojedinaca koji po-

2 Marko Samardžija, *Leksikologija s poviješću hrvatskoga jezika u 20. st.*, Školska knjiga, Zagreb, 1995., str. 45.–54.

3 U knjizi *Teorija jezika u kontaktu* Rudolfa Filipovića nazivi su određeni preciznije: *loanword* je posuđenica, a *foreign loan* – tuđica.

suđenice smatraju izvorom jezične ‘zagađenosti’. Porast posuđenih riječi u nekome jeziku dovodi do težnje za čistoćom, odnosno do jezičnoga purizma. Puristička se jezična politika u hrvatskome uglavnom usmjerava prema riječima nastalima interferencijama i posuđivanjem. Da purizam može biti i nepoželjna pojava, pokazuje klasifikacija G. Thomasa⁴: 1) *ksenofobični purizam* pretjeruje u zamjenjivanju stranih jezičnih elemenata domaćima; 2) *antipurizam* prihvaća sve posuđenice što opravdava jezičnim internacionalizmom; 3) *elitističkome purizmu* smeta sve što pripada supstandardnoj ili regionalnoj porabi. U hrvatskome bismo jeziku *elitističkom* mogli nazvati odbojnost prema činjenicama vlastita jezika ako one ne pripadaju *uzornome korpusu* koji se takvim smatra iz izvanjezičnih razloga.

Ako pod purizmom, osim nastojanja da se smanje strani (leksički) utjecaji, smatramo i sva nastojanja oko jezične pravilnosti općenito⁵, devedesetih je godina 20. st. opravdano objavljivanje većega broja purističkih priručnika – jezičnih savjetnika. Njihov je nastanak potaknut različitim pitanjima jezične kulture, ponajviše povećanim brojem srbizama i anglizama u hrvatskome. Kao otvoren sustav, autorima je jezičnih savjetnika leksik najveći izazov, osobito krajem 20. st. kada se značenjskim i stilskim razgraničavanjem unutar leksičkoga sustava zapravo pokazuje samostalnost hrvatskoga jezika. Također, leksik je neograničen pa i najmanje podložan normi, a funkcionalnostilističke se spoznaje hrvatskih standardologa posljednjih desetljeća bitno odnose upravo na leksičku normu. S druge strane, s razgraničavanjem značenjskih i stilskih vrijednosti riječi započelo se nakon promijenjena položaja hrvatskoga u odnosu na srpski jezik kada je taj sociolingvistički čimbenik postao iznimno plodnim tlom da se u jeziku pokaže što je hrvatsko, a što srpsko. Uz to je *amerikanizacija života* donijela pravu poplavu anglizama⁶. Jezična kultivacija s područja leksičke, ali i ostalih norma, postaje sve potrebnijom i tada se osjeća sve veća potreba za objavljivanjem jezičnih savjetnika čiji autori, ponekad vrlo burno, ponekad pretjerano puristički, reagiraju na srbizme i anglizme.

Analiza anglizama u savjetnicima. Kriteriji za odabir hrvatske riječi

Devedesetih godina 20. st. pojavili su se i takvi puristički (jezičnosavjetnički) priručnici koje je stručna kritika odmah odbacila, uglavnom osporavajući kriterije na osnovi kojih savjetodavci prosuđuju pravilnost. Stoga su izvorima za

4 George Thomas, *Linguistic purism*, Longman, London – New York, 1991., str. 75.–81.

5 Marko Samardžija, *Jezikoslovni razgovori*, Riječ, Vinkovci, 2000., str. 12.

6 Dalibor Brozović, *Aktualna kolebanja hrvatske jezične norme u slavenskome i europskom svjetlu*, Croatica, god. 45./46., Zagreb, str. 30.

istraživanje anglizama u ovom radu bili sljedeći savjetnici: 1. *Hrvatska jezikoslovna čitanka* (1990.) i 2. *Hrvatski jučer i danas* (1995.) Stjepana Babića; 3. *Hrvatski naš svagda(š)nji* (1990.), 4. *Hrvatski naš osebujni* (1995., 2000.), 5. *Hrvatski naš (ne)zaboravljeni* (1999.) Stjepka Težaka; 6. *Jezični savjeti* (1996.) Mile Mamića; 7. *Govorimo hrvatski* (Jezični savjeti u izdanju Hrvatskoga radija, 1997.); 8. *Hrvatski u praksi* (1998.) Ivana Zoričića i 9. *Hrvatski jezični savjetnik* (1999.) skupine autora iz Instituta za hrvatski jezik.⁷

Na odabranome je korpusu cilj pokazati:

a) kojim se načelima služe savjetodavci pri pokušaju zamjene anglizma domaćom riječju;

b) kako se pri zamjeni anglizama u nazivlju problematiziraju višeznačnost i homonimija;

c) kakve su prihvatljivost i prihvaćenost jezičnih savjeta na području leksičke norme;

d) što s riječima posuđenima iz engleskoga za koje nemamo (dobrih!) hrvatskih zamjena i kakvo je s obzirom na to stanje u jezičnoj kulturi danas, u doba tzv. internacionalizacije jezika.

Nastojeći analizirati sve posuđenice iz engleskoga jezika u odabranome savjetodavnom korpusu posljednjega desetljeća 20. stoljeća, statistički se može pokazati kako se autori savjetnika anglizmima bave u 40 savjeta ili 3,9% od ukupnoga broja savjeta, a 5,3% u ukupnome broju svih leksičkosemantičkih pitanja s tvorbom riječi. Pritom su savjetodavci morali pronaći pravu mjeru i znanstvena mjerila prema kojima određenu jezičnu činjenicu odbacuju ili je prihvaćaju. Premda se upravo kada je riječ o anglizmima, čiji se povećan broj doživljava kao nemogućnost održanja samobitnosti vlastita jezika, pronalaženje prave mjere i znanstveno-stručnih kriterija čini gotovo nemogućim, savjetodavci su iz odabranoga korpusa u tome uspjeli. No u težnji za jezičnom čistoćom, a ne zanemarujući višeslojnost i stilsku razvedenost hrvatskoga, uspjeli mogu samo savjetodavci najstručnijega pristupa. Ako se zastane pred odgovorom na pitanje gdje je granica među domaćim i posuđenim riječima, mogu pomoći kriteriji za određivanje pravilnosti u leksiku. Kako bi se pokazalo kojim se kriterijima služe savjetodavci, usporedno će se analizirati predložene zamjene za anglizme iz korpusa savjetnika posljednjega desetljeća 20. stoljeća.⁸

7 U daljnjemu se tekstu pri navođenju potvrda naslovi odabranih savjetnika donose skraćeno: 1. HJČ, 2. HJD, 3. HNS, 4. HNO, 5. HNN, 6. JS, 7. GH, 8. HP, 9. HJS.

8 Anglizmi se analiziraju slijedeći godinu izdanja savjetodavne knjige, osim kada o nekome pitanju, najčešće činjenici koja pripada nazivlju, svoje kriterije iznosi više autora. Tada analiza slijedi jezičnu činjenicu o kojoj se na jednome mjestu donose kriteriji različitih autora. Uza svaki se anglizam daje i stanje u *HJS-u*, ako ono postoji.

Tekstovi Stjepana Babića u *Hrvatskoj jezikoslovnoj čitanci (HJČ)* nastajali su mnogo prije njezina konačna objavljivanja, a sadržaji tih tekstova uglavnom su preporuke kojima bi se domaćim nazivom mogao smanjiti povećan broj engleskih posuđenica u hrvatskome. U svojim člancima, naslovom usmjerenima na jedno jezično pitanje, S. Babić redovito navodi čitav niz nepotrebnih engleskih riječi koje se ovdje ne razmatraju posebice: *rent-a-car, centar, self-service, market, supermarket, snek-bar, disko-klub, strip-tiz, bedž, make-up, party, poster, rock, singlica, spot, fifti, hepiend, intervju, tajm-aut, tinejdžer*. Njihovo bi nam značenje i podrijetlo mogli otkriti tek engleski rječnici. O pridjevu *sophisticiran* i mnoštvu njegovih značenja u engleskome jeziku *HJČ* donosi kako taj pridjev nije dobro mehanički prenositi u hrvatski jer se time potiskuju mnoge naše riječi. Kriterijem *autohtonosti* i *proizvodne plodnosti* dokazuje da su mnoge engleske riječi u hrvatskome uglavnom neprimjerene i nepotrebne.

Prema istim kriterijima *HJČ* predlaže zamjene i za druge nepotrebne angлизme: za *hovercraft – lebdjelica* (B. Klaić, *Rječnik stranih riječi*, 1966.; *Enciklopedija Leksikografskog zavoda*, 3. knjiga, 1967. i 4. knjiga 1968.); za *space shuttle – svemiroplav* na osnovi kriterija autohtonosti, vlastite jezične kulture, analoške tvorbe i jednočlanosti naziva koji dobro opisuje bit pojma. Anglizam *kambek* prema savjetodavčevim se procjenama upotrebljava prečesto, nepotrebno i štetno zamjenjujući hrvatsku riječ *povratak*.

Neprihvatljivi *grejp, grejpfрут (HJČ)* može se zamijeniti riječju *limunika*: ako se uzme u obzir *tvorbeni sustav* hrvatskoga jezika, sufix *-ika* čest je u imenica koje označuju biljke. *Limunika* je upotrijebljena u novinama, a ušla je i u stručnu literaturu. Naime, Ivan Šugar u prijevodu knjige P. Lanzara i M. Pizzetti Drveće (Ljubljana, 1984.) za biljku *Citrus maxima* dao je naš naziv limunika, a *grape-fruit* stavio je u zagrade. Želimir Borzan je u svojem *Imeniku drveća i grmlja*, (Zagreb, 2001.) u *Glavnome imeniku* (str. 63) iza latinskoga naziva *Citrus paradisi Macfad* kao hrvatski naziv naveo najprije *limuniku* pozivajući se na Stjepana Babića,⁹ a zatim je naveo i *grejp*. U *Kazalu hrvatskih imena* Ž. Borzan donosi *limuniku* (str. 312). *HJS* u kojemu se kao natuknice navode i *grejp* i *grejpfрут, grejpfрут* upućuje na *grejp*, a *grejp* na *limuniku*.

Za *skener* je S. Vuk-Pavlović (*HJČ*) predložio – *pretražnik*. U *HJS-u* kao natuknica stoji *pretražnik*, a za riječ *skener* *HJS* donosi zamjenu *pretražnik*.

Kriteriji prema kojima je umjesto *kompjutora* prihvaćeno *računalo* već su odavno jasni (naziv *kompjutor* prvi je upotrijebio Bogoslav Šulek): prvotno je predložen hrvatski izraz *računlač*, zatim je kriterijem *analogije* i *plodnosti* za tvorbu izvedenica tvoren pridjev *računalni*, a potom se i naziv *računalo* čvršće

9 Riječ je o tekstu Stjepana Babića, *Grape-fruit*, *Jezik*, god. XXIII, 1976., str. 120.–122, poslije objavljenome u *Hrvatskoj jezikoslovnoj čitanci*.

uklopio u jezični sustav (*HJČ*). Osim što se još uvijek umjesto *računala* dovoljno često upotrebljava i naziv *kompjutor*, jasnoća hrvatskoga naziva *računalo* postala je upitnom etimološki i tvorbeno jer računanje toj napravi nije jedini zadatak. *HJS kompjutor* određuje odrednicom *razgovorno* te upućuje na *računalo*.

O *računalu*, pridjevu *računalni* te o *računalstvu* N. Koharović (*GH*) navodi kako bismo prema kriteriju *proizvodne plodnosti* od pridjeva *računalni* trebali izvoditi naziv za znanost *računalstvo*, a one koji se bave računalima zvali bismo *računalcima*. U nekoliko tekstova Milica Mihaljević (*GH*) također predlaže zamjenu engleskih računalnih naziva domaćima: smatra kako je prema načelu autohtonosti bolje anglizam *printer* zamijeniti domaćom riječju *šampač*, *tiskač* ili *pisač*. Međutim, ako se uzmu u obzir načela proširenosti i prihvatljivosti, prva se dva naziva (*šampač*, *tiskač*) nisu zadržala ni u nazivlju ni u općoj uporabi, a domaća je riječ *pisač* već dobro prihvaćena u nazivlju. Stoga joj možemo dati prednost pred ostalim istoznačnicama. *HJS printer* upućuje na *ispisivač*, *pisač*, a pod natuknicom *pisač* označeno je kako se odnosi na *računalno nazivlje*.

I za anglizme *software* i *hardware* M. Mihaljević preporučuje domaće nazive. I premda se zamjene za te nazive još uvijek nisu ustalile, stručnjaci bi morali odabrati između nekoliko predloženih: za *software* – *napudbina*, *računalna podrška*, *programska podrška*, *podrška*, a za *hardware* – *očvrsje*, *strojevinina*, *računalna oprema*, *sklopovlje*, *strojna oprema*. Od predloženih je domaćih naziva teže tvoriti izvedenice, ali je ipak *HJS* već neke prihvatio: *softver* upućuje na *programsku podršku*, *napudbinu*, a *hardver* na *očvrsje*.

Umjesto anglizma *user* (*HJD*) značenjski bi na tome mjestu odgovarala sasvim obična hrvatska riječ *korisnik*.

U športskome nazivlju također ima engleskih posuđenica: *play-off*, *time-out*, *finiš*, *tie-break*. *HJČ*, *HNS*, i *GH* za *time-out* predlažu hrvatsku riječ *pauza*, *stanka*, *odmor*, *predah*, smatrajući kako bi, s obzirom na to da se nijedna još nije ustalila, *predah* bila najbolja zamjena za *time-out*. Za razliku od *predaha* koji bi trebao zamijeniti *time-out*, riječ *doigravanje* vrlo se dobro uklopila kao zamjena za *play-off*. I teniski naziv *tie-break* čest je i nepotreban anglizam (M. Mihaljević, *GH*) kojemu je moguće pronaći hrvatsku zamjenu: *razigravanje*. Riječ *finiš* starija je tuđica, slovopisno prilagođena hrvatskome, a ima i svoje izvedenice: *finišer*, *fotofiniš*, *finiširati*. *HJS finiš* upućuje na *konačnicu*.

Play-off *HJS* upućuje na *doigravanje*, navodeći kako tuđice koje je u hrvatskome jeziku moguće zamijeniti domaćim riječima nije potrebno fonetizirati. *Time-out* isti savjetnik upućuje na *predah*, a *tie-break* na *razigravanje*, *pripeptavanje* uz napomenu da se *tuđa riječ* može upotrijebiti u hrvatskome jeziku zbog stilskih razloga ili ako joj zamjena još nije potpuno prihvaćena (za *tie-break* zamjene su predložene, ali ne i proširene).

Za *remake* se predlažu sljedeće zamjene (HJD): *preradba, preradbenik, ponovac, ponovnik, opetovnik, nanovac, obnovljenik, obnovac, preinačnik* i druge. Kao domaće zamjene za *revival* N. Koharović navodi (GH): *oživljenje, oživljavanje, preporod, procvat*, a za *reprint* tvrdi da je još od B. Šuleka – *pretisak*. HJS *reprint* upućuje na *pretisak*; a *remake* na *preradbu, preradu*. *Remake* je anglizam koji u sustav hrvatskoga nije ušao u toj mjeri da se piše fonetizirano, a savjetničko ga rješenje u tome nastoji obeshrabriti. Isto je i s anglizmom *revival* gdje HJS predlaže *oživljavanje, obnavljanje, procvat*.

Jingle se može zamijeniti domaćom riječju *najavnica* (HJD). HJS ne donosi riječ *najavnica*, već pod natuknicom *jingle* upućuje na *džingl* jer je to riječ koja “nema domaće zamjene pa se savjetuje je pisanje riječi u njezinu fonetiziranome obliku”.¹⁰

Posuđenice iz engleskoga jezika prodrle su i u gospodarsko-poslovno nazivlje. M. Mamić u *JS-u* donosi kako je još sredinom 19. stoljeća nastala hrvatska riječ *proračun* koja zamjenjuje *budžet*. I novija praksa, premda kolebljivo, provodi taj prijedlog. HJS riječ *budžet* upućuje na *proračun, blagajna*.

Nives Opačić (GH) predlaže da *biznismene* zamijenimo *poslovnjacima* što je tvorbeno opravdano. *Free market economy* bismo hrvatski trebali zvati *ekonomijom slobodnoga tržišta, slobodnotržišnom ekonomijom, tržišnom ekonomijom*. Riječ *keš* pokušava se nametnuti kao stilski neobilježena, a prema kriteriju autohtonosti može se zamijeniti *gotovinom, gotovim novcem*¹¹. U *HJS-u* *keš* je označen odrednicom *žargonizam* i upućuje se na *gotovinu*.

Englesku riječ *tycoon*, čiji je hrvatski izgovorni lik prema engleskom *tajkun*, R. Filipović je preveo opisno: *vrlo bogat poslovni čovjek*. U rječnicima nema mnogo podataka o *tajkunu*, nema ga ni u nekoliko poslovnih dvojezičnih rječnika (HP). Anić-Goldsteinov *Rječnik stranih riječi* (1999.) u definiciji donosi izvorno značajnije riječi *tajkun* i ono razgovorno, pejorativno. U novije doba *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (2002.) donosi natuknicu *tajkun* s ovakvim objašnjenjem sadržaja natuknice: “financijski moćnik koji se obogatio naglo bez novca i rada; novopečeni bogataš”, s odrednicama *razgovorno, pejorativno*. Etimološka je bilješka u natuknici: “engl. *tycoon*: bogati poduzetnik s velikim utjecajem u politici i društvu”. Unatoč tome što *tajkun* nije riječ prikladna za hrvatski jezik, ona živi u razgovornome jeziku, osobito s pejorativnim značenjem.

Kao zamjena za engleske riječi *hit* i *bestseller* pojavljuje se riječ *uspješnica* (HP). Značenjski je riječ *uspješnica* vrlo prozirna: “ona koja je uspješna, koja

10 Više o leksikografskoj obradbi anglizama u *HJS-u* u članku: Milica Mihaljević – Lana Hudeček, *Anglizmi u hrvatskom jeziku – normativni problemi i leksikografska obradba*, u zborniku *Jezična norma i varijeteti*, HDPL, 1998., str. 335.–341.

postizhe uspjeh". V. Anić je u svojem *Rječniku* upućuje na *bestseller* i to nakon odrednica da je *uspješnica* prilagođenica iz *slovenskoga*, da je *neol./ogizam/, indiv./idualna/*, to jest da se vezuje uz jedno'ga pisca kao izvor ili potvrdu, te da je *neob./ična/*. Potom joj objašnjava značenje: "ono što se objavljuje i prodaje u velikoj količini i time dokazuje uspjeh; hit"¹². *HJS* anglizam *bestseller* upućuje na *uspješnicu*. *HP* smatra kako *uspješnica* može biti dobrom zamjenom za anglizme *hit* i *bestseller*; bez obzira na to što se ne može pouzdano tvrditi ide li u prilagođenice iz slovenskoga ili je nastala po uzoru na domaće tvorenice na *-ica*. *Hrvatski enciklopedijski rječnik* pod natuknicom *hit* u (prvome) objašnjenju sadržaja natuknice sinonimno donosi riječ *uspješnica*.

Zaključak

Nakon analize anglizama na korpusu savjetodavnih priručnika objavljenih devedesetih godina 20. st. u kojoj se usporedno pokušalo pokazati koje su kriterije upotrijebili savjetodavci predlažući hrvatske zamjene za anglizme, ali i istražiti je li koja od zamjena već dobila normativnu prednost, može se zaključiti sljedeće:

1. Savjetodavci ne odbacuju riječi mehanički i nesustavno, već na osnovi znanstvenih načela (*sustavnosti, standardnosti, proizvodne plodnosti, općeprihvaćenosti, autohtonosti, svrhovitosti*) dokazuju ispravnost svojega rješenja: bolja je ona riječ koja je komunikacijski svrhovitija, to jest ako je nepravilna u jednome funkcionalnom stilu, ne znači da je pogriješna i u drugome. Dokumentira se to analizom anglizama koja je, za određivanje pravilnosti u leksiku odnosno u prijedlozima hrvatskih zamjena za anglizme, pokazala iznimnu stručnost pristupa svojih autora i to njihovom uporabom načela: *autohtonosti, proizvodne plodnosti* (provjere je li predložena riječ tvorena prema pravilima hrvatskoga tvorbenog sustava i analogije s drugim riječima koje već jesu u hrvatskome književnom jeziku: *tvorbena analogija*), *sustavnosti, funkcionalne svrhovitosti* te *općeprihvaćenosti*.

2. Savjetodavci analiziranoga korpusa također pokazuju kako višeznačnost i homonimija u nazivlju nisu poželjne: naziv mora biti jednoznačno rješenje što se pokazuje savjetima u kojima se nude zamjene za anglizme s područja športskoga i računalnoga nazivlja: domaćom zamjenom ne može biti riječ kojoj je u trenutku njezina odašiljanja u opću uporabu značenjsko polje već bilo zauzeto (npr. *tie-break* ne može se zamijeniti riječju *doigravanje* jer je ta riječ već iskorištena kao košarkaški naziv koji zamjenjuje anglizam *play-off*).

3. Uzimajući u obzir savjetničke preporuke kojima bi se zamijenili anglizmi razvidno je kako su neki od njih već u uporabi (općeprihvaćeni su i standardizirani), a upućivanjem na hrvatske zamjene pokazuju to i rješenja u *HJS-u*:

doigravanje za *play-off*, *računalo* umjesto *kompjutora*, *gotovina*, a ne *keš*, *skener* – *pretražnik*, *printer* – *pisač*, *reprint* – *pretisak*. Iako je potrebno određeno vrijeme da nova riječ postane prihvaćenom, iz “svakodnevnice” je općeprihvatljivosti odmah vidljivo kako neke zamjene jezična zajednica usvaja kolebljivo i usporeno (npr. *najavnicu* za *džingl*, čak i *preradbu*, *preradu* za *remake* te *uspješnicu* za *bestseller* premda ih HJS preporučuje; u nazivlju *očvrsje* i *napudbinu* za *hardver* i *softver*). O djelotvornosti jezičnih savjeta (u odnosu na anglizme) ne bi se moglo govoriti bez posebnoga ispitivanja na reprezentativnome uzorku govornika zato što još uvijek nemamo jednojezičnoga rječnika koji bi pokazao da su pojedini prijedlozi usvojeni i općeprihvaćeni.

Da svi prijedlozi ne moraju biti usvojeni, već da taj proces može biti tek budućnošću pojedinoga savjeta, pokazuje i savjetnik HNN koji se gotovo i ne bavi anglizmima. Naime, dok predložene zamjene ne budu usvojene u nekom od normativnojezičnih priručnika, anglizmi su još uvijek njihovim razgovornim inačicama.

4. Još uvijek ima mnogo posuđenica za koje nemamo dobrih hrvatskih zamjena pa ih upotrebljavamo premda se ne uklapaju u hrvatski jezični sustav. Umjereno puristično, a poštujući osnovna načela o porabi posuđenica, morali bismo pronaći način da ne upotrebljavamo engleske posuđenice tamo gdje one narušavaju sustav i stil hrvatskoga jezika. Međutim, kao što se modernizacijom društva i očekivalo, odnos prema posuđenicama (osobito onima koje nemaju hrvatske zamjene) obilježava se porastom proturječnih stajališta. S jedne strane pojedini kroatisti pitanje zamjene anglizama shvaćaju pretjerano puristično, čini se, ne uzimajući u obzir kako hrvatski ipak nije jezik koji ima najviše problema s utjecajem engleskoga, a niti su mu anglizmi najveća poteškoća. S druge pak strane, poznato je da sudbina svakoga jezika i njegova razvoja (pa tako i hrvatskoga), osobito s obzirom na utjecaj politički i gospodarski moćnijih jezika, ovisi o odgovornosti i svijesti njegovih govornika prema vlastitome jeziku od koje smo, na žalost, podalje i zbog ometana normiranja hrvatskoga do devedesetih, ali i zbog nekih štetnih postupaka nakon toga razdoblja. Riječi koje i dalje iz engleskoga jezika ulaze u hrvatski leksički sustav (*newsroom*, *desk*, *greenroom*, *pulof čep* /engl. *pull off*/, *fashion show*), upotrebljavajući se najčešće umjesto već uobičajenih riječi i izraza (*fashion show* – *modna revija*), dovoljno o jezičnoj kulturi korisnika govore same za sebe. Bez obzira što za mnoge anglizme hrvatske zamjene možda nikada ne će biti prihvaćene, u određenome se trenutku s obzirom na stanje u jezičnoj kulturi svaka domaća riječ čini prihvatljivijom od engleske posuđenice. Stoga ne čudi što puriste, u našem tekstu promatrane kroz lik savjetodavaca, ponekad nazivamo pretjerano purističnima.

Sažetak

Vlatka Štimac, Filozofski fakultet, Pula

UDK 81'373, stručni članak,

primljen 4. ožujka 2003., prihvaćen za tisak 22. travnja 2003.

Anglicisms in Current Usages Published in Last Decade of 20th Century

The paper deals with the issues of lexical-and-semantic standards, in particular those concerning loan-words but with a special emphasis on anglicisms, that can be found in the current usages published in the 1990s. The anglicisms, taken from Croatian language guides, are listed first. Then the principles of regularity, used by the authors in suggesting their Croatian equivalents, are analysed. There is a question – whether the authors were too puristic, i. e. how much are the suggested equivalents acceptable and how much are they accepted?

**NAJIZAZOVNIJI DOKUMENT
O JEZIČNOJ POLITICI U HRVATSKOJ (3)**

Josip Grbelja

Primjeri i pritisci

 učer ili prekjučer slušali smo druga Crvenkovskog. Rekao je: »Ja ću govoriti na srpskom«, ali ga je naš drug sa Radija i Televizije ispravio da govori na srpsko-hrvatskom jeziku. To mi slušamo i u drugim emisijama. Popović npr. ima onu šaljivu emisiju, a svaka druga riječ je na srpskom jeziku. To je u redu, ali pusti da mi govorimo hrvatski. Nama će Božidar Novak precrtati u »Vjesniku« ako napišemo hrvatski... (Novak: »Ja nisam potpisao Novosadski dogovor.«) Vi ste izvrgnuli praksu. Kaže se: »U službenoj upotrebi nužno je upotrebljavati dva narodna izraza.«

Kad sam putovao u Moskvu i napisao raspravu pod naslovom »Osnovni problemi hrvatskoga književnog jezika u 19. stoljeću«, meni su u Beogradu zabranili da idem s takvom raspravom, već je naslov morao glasiti »Osnovni problemi hrvatsko-srpskoga književnog jezika u 19. stoljeću«. Molim vas, u 19. stoljeću, kakav hrvatsko-srpski jezik, a raspravlja se o Hrvatskoj! (B. Novak: »Radi se tu o pristupu, da li ste dogovor u Novom Sadu napravili pod pritiskom?«) Nemojte govoriti o pritisku. Ako sam govorio u Novom Sadu, *onda* drugi dan čujete: »Stigao je Kardelj. Zanima se kako napreduju dogovori«. O takvu pritisku pod takvim okolnostima nemojmo govoriti. Neki su *veliki* *revo-*